

Latvijas Republikas Valsts prezidenta kanceleja Prezidenta preses dienests

Pils laukums 3, Rīga-50, LV-1900, tālr. 7092122, fakss 7320404,
prese@president.lv, www.president.lv

Valsts prezidentes lekcija “Prezidents un prezidentūra jaunajā Eiropas un globālajā telpā” Latvijas Universitāte, 2003.gada 20.maijā

Augsti godātais magnificence rektora kungs,

Godātie dekāni, profesori,

Studenti, akadēmiskā saime!

Šodien Latvijas Universitātē noslēdzas tāda kā prezidentes turneja pa Latvijas universitātēm visās Latvijas malās. Man šķiet piemēroti, ka šīs turnejas kulminācija notiek tieši šeit, mūsu galvaspilsētā, un tieši Latvijas valsts universitātes Lielajā aulā.

Es vēlētos jūs šodien uzrunāt no perspektīvas, ko savā tiešā pieredzē kā Valsts prezidente esmu guvusi par Latvijas kā valsts vietu pasaulē un tās virzību un attīstību pēdējo četru gadu laikā, kuros liktenis man bija lēmis būt prezidenta amatā, kā arī raugoties uz priekšu, uz nākotni, uz šiem liktenīgajiem notikumiem, kas mums vēl stāv priekšā - Latvijas iedzīvotāju lēmums septembra referendumā teikt “jā” vai “nē” ES, ratifikācijas procesi gan NATO, gan ES dalībvalstīs par abu šo supranacionālo institūciju paplašināšanos un, protams, mūsu pašu kā valsts un kā sabiedrības ceļš un attīstība, mūsu nākotnes mērķi, ideāli, iespējas un arī šķēršļi, grūtības un izaicinājumi.

Šodienas temats tika pieteikts it kā ar galveno akcentu uz prezidentūru, bet es domāju, es šo prezidentūras momentu varbūt tikai iesākumā ieskicēju, lai tad pārietu uz valsts sasniegumiem, virzību, mērķiem. Ļoti daudz pirms 4 gadiem man nācās dzirdēt komentāru par to, cik neparasta lieta ir ilggadējam universitātes profesoram pēkšņi kļūt par Valsts prezidentu bez iepriekšējas pieredzes politikā un bez iepriekšējas darbības jebkurā politiskajā partijā. Tas izskanēja gandrīz kā pārmetums, kā ar zemtekstu – kā jūs uzdrošinājāties, kā jūs drīkstējāt pretendēt uz tādu amatu bez šīs it kā nepieciešamās kvalifikācijas? Mana atbilde uz to ir bijusi tāda, ka neviens jau par prezidentu nav piedzimis, par valsts galvu piedzimst gan konstitucionālās monarhijas mantinieki, troņmantinieki, un man jāsaka, es noraugos uz viņu likteni ar zināmu līdzjūtību, man tas liekas visai smags liktenis no bērnības, jau no dzimšanas būt nolemtam kaut kādā nenoteiktā nākotnē, līdz mūža galam būt par kādas valsts galvu.

Prezidentālās republikās arī prezidentam tiekot ievēlētam tik tiešām ir tādi pienākumi, kas ir būtībā izpildvaras pienākumi, kur varbūt nenāk par sliktu iepriekšējā pieredze un darbība kādā politiskā partijā, kaut gan, atklāti sakot, arī tur es neesmu pārliecināta, ka tas ir tik nozīmīgs un būtisks priekšnoteikums. Parlamentārā republikā, kāda ir LR, es varu likt roku uz sirds un jums apgalvot, ka ir iespējams jebkuram pilsonim šo mūsu Satversmē paredzēto prezidenta vietu ieņemt, jo tieši tā tas ir pēc demokrātijas principiem paredzēts. Tajā ziņā tas ir līdzīgi kā tādā prezidentālā republikā, kāda ir Amerika, kur katram bērnam jau no bērnības tiek mācīts – tu dienās vari kļūt par Valsts prezidentu.

Ko nozīmē būt par prezidentu parlamentārā republikā, to protams, nosaka Satversme un te nu atkal es konstatēju stājoties amatā, ka izpratne par to, ko tā pieprasa, ko tā atļauj vai neatļauj prezidentam ne vienmēr ir kristālskaidra, kā to varētu vēlēties. Vel vairāk – varētu pat teikt, ka Satversmes tēvi ar gudru ziņu ir mūsu Satversmi uzrakstījuši tādu, ka būtībā ir diezgan daudz detaļu, ko nemaz nedefinē Satversme, bet galvenokārt norāda,

definē galvenos principus, uz kuriem balstās prezidenta loma mūsu republikā. Īsos vārdos sakot, tā būtu līdzsvarojīga loma starp likumdevēju, kas ir Saeima, starp izpildvaru, kam būtu praksē jāīsteno likumdevēju pieņemtās vadlīnijas, arī jāīsteno savos vēlēšanu solījumos norādītos vai aprakstītos prioritātes. Izpildvara ir tā, kuras rokās ir visi finanšu līdzekļi, nodokļi. Tad arī vēl tiesu vara, jo tiesu varas loma ir gādāt par to, lai viens likums valdītu visiem.

Prezidents kā teorētiski pirmā valsts amatpersona stāv pāri šiem trim balstiem, uz kuriem balstās demokrātija un prezidenta uzdevums būtu sniegt šo valstisko perspektīvu, kas sniedzas pāri valstiskajam institūcijām, kas sniedzas pāri Saeimā pārstāvētām un valdībā pārstāvētām partijām un viņu interesēm, kas sniedzas pat pāri publiskās domas plūdiem un atplūdiem, dažādiem viņiem un saviļņojumiem, emocijām, skandāliem. Prezidenta loma būtu sēdēt tur it kā pils tornī, tādos kā pusolimpiskos augstumos un no zināmas valstiskās perspektīvas uz visu to noraudzīties ar rāmu, nesatricināmu, objektīvu un vēsu prātu. Tas tā ideāli būtu, man šķiet, prezidentam uzticētais pienākums.

Prezidentam, protams, mūsu Satversme atļauj arī likumdošanas iniciatīvas, bet ir jāsaprot, vismaz es tā to izprotu, ka prezidentam nav jābūt par it kā Saeimas konkurentu vai aizvietotāju. Manā izpratnē prezidenta institūcija papildina Saeimas darbu zināmos brīžos, tā var koriģēt nepilnības šajā darbā, kas radušās tieši politiskā procesa specifikas dēļ caur savām gan likuma iniciatīvas tiesībām, gan likuma neizsludināšanas tiesībām, kuras es gan personīgi neesmu izmantojusi, gan savām veto tiesībām, kuras gan esmu izmantojusi, caur Satversmē atvēlētām tiesībām. Prezidentam ir iespējams spēlēt to lomu, ko citās valsts iekārtās spēlētu otrā kamera, tātad senāts vai lordu palāta, vai kaut kas tamlīdzīgs. Tā man šķiet ļoti būtiska un nozīmīga loma, un pēc savas pieredzes es varu apšaubīt, ka tām loma, ko spēlē Valsts prezidenta kanceleja, tiešām ir ļoti svarīga, paturama un attīstāma, jo tā vieta, kur ir pēdējā izdevība dažādām gan nevalstiskām organizācijām, gan pašvaldībām un interešu grupām, pilsoņu interešu noslāņojumiem vai pārstāvjiem vēlreiz tapt uzklautiem, vēlreiz tapt sadzirdētiem, vēlreiz tikt sēdinātiem pie viena galda – tas ir tas, ko mēs darām Valsts prezidenta kancelejā, lai mēģinātu nonākt pie kāda vienojoša principa, ar kuru visi varētu sadzīvot un dot prezidentam iespēju atdot atpakaļ Saeimai likumu ar specifiskiem norādījumiem, lūgumiem atgriezties pie zināmiem jautājumiem. Ne tikai līdzšinējā praksē tas arī ir noticis un rezultāts, manuprāt, ir bijis lietderīgs, nekā, ja prezidenta institūcijas vispār valstī nebūtu bijis.

Žurnālisti nekautrējas, kā es to manīju pēc savas ievēlēšanas, sacīt, ka parlamentārā republikā prezidentam nav nekādas varas nav, ka tas vispār ir tikai tāds dekoratīvs, reprezentatīvs postenis, ka cilvēks laiku pa laikam tā varbūt pazīmējas sabiedrības priekšā, varbūt ļauj sevi kaut kur nofotografēt zināmās situācijās, bet nekāda būtiska loma viņam nav. Es varu jums teikt no personīgās pieredzes, ka prezidentam arī parlamentārā republikā ir pietiekami daudz ko darīt, lai viņš strādātu 12 stundas un 16 stundas dienā, 5, 6 un 7 dienas nedēļā, un ja gribētu, kaut vai 12 mēnešus gadā. Darāmā patiešām ir ļoti daudz, iespējas ir daudz, un es domāju, ir pietiekamas iespējas arī kādus rezultātus sasniegt un pie kaut kā nonākt. Protams, ne jau ir iespējams atbildēt uz visiem ielūgumiem, visām vēlmēm, ne tuvu ne, arī izpatikt un piekrist visiem viedokļiem pēc būtības plurālistiskā sabiedrībā, kur vairāk par 3 cilvēkiem klāt, fiziski jau nav iespējams. Ja jums ir kādi jautājumi par prezidenta institūciju kā tādu, tad, protams, vēlāk jautājumu periodā uz tiem atbildētu, bet šobrīd vēlētos palikt uz mūsu valsts virzību tādu, kā man bija liktenis lēmis novēlot būt klāt kā lieciniecei pēdējo 4 gadu laikā, kas, manuprāt, ir vieni nozīmīgākajiem un svarīgākajiem Latvijas republikas vēsturē un no šī redzes punkta mazliet paraudzīties uz to, kas varētu mūs sagaidīt arī tuvākā un tālākā nākotnē.

Sāksim ar to, kāda izskatījās Latvija pirms 4 gadiem tajā brīdī, kad tapa ievēlēta Valsts prezidente. Jau pirmajā naktī, tikko biju atgriezies no Saeimas un beidzot nonākusi savā gultiņā, mani uzmodināja telefona zvani no aizjūras ar žurnālistu jautājumiem par to, ka situācija ir ļoti interesanta, bija ievēlēta sieviete prezidente, cilvēks, kas ir pavadījis lielāko sava mūža daļu kā bēglis un imigrants svešās zemēs, ne savā

dzimtajā zemē. Ir atgriezies kā Pelnrušķītes stāsts jeb kā Antiņš, kas uzkāpis stikla kalnā vai Sprīdītis, kas atgriezies laimīgajā zemē ar laimīgām beigām un tagad top ievēlēts par prezidentu, pie tam bez politiskās pieredzes.

Par to pašu politisko pieredzi runājot, varētu pieminēt, ka republikā, kas atguvusi savu statusu kā suverēna, neatkarīga republika tikai mazāk kā 10 gadu garumā, jebkuram cilvēkam sevi prezentēt kā profesionālu politiķi, kas it kā jau no dzimšanas tāds būtu bijis, būtu diezgan pretenciozi. Šis kontrasts, kas tika prezentēts starp pieredzējušiem politiķiem un prezidentu, kas tikko ievēlēta, teiksim atklāti, bija mazliet mākslīgs.

Kāda bija tā attieksme pret Latviju kā relatīvi nesen savu brīvību atguvušu valsti no ārvalstu žurnālistu puses? Ārzemju presē, kad tolaik rakstīja par Latviju, atskanēja tādi izteicieni kā "bijusī PSRS republika", valsts, kas pazīstama ar holokausta nežēlībām un ebreju iznīcināšanu, par kuru nav vēl veiktas attiecīgas konsekvences, kas savu pagātni, kas nav savā neatkarības periodā vēl tiesājusi nevienu ebreju iznīcinātāju, kas pazīstama ar to, ka tā apspiež savas minoritātes, savus krievvalodīgos, valsts, kas pazīstama ar bīstamām nacionālisma tendencēm, kuras ekonomiskā attīstība ir visai apšaubāma, jo kā nekā ir bijusi tik ļoti atkarīga un iesaistīta Padomju Savienības ekonomikā un nez vai spēs pārdzīvot un būt konkurētspējīga ES kontekstā. Valsts, kurai politiskās tradīcijas ir visai nesenās. Vai tā būs spējīga izveidot demokrātisku partiju parlamentu ar demokrātiskām struktūrām, vai spēs respektēt cilvēktiesības, vai arī būs turpmāk pārkāpumi, vai tā spēs cīnīties ar korupciju, vai būs spējīga izveidot civilizētu sabiedrību? Jautājumi, kas nāca no žurnālistu puses, un tie no jums, kas redzēja BBC raidījumu, atcerēsies to toni, kas nebūt nebija unikāls. Tas bija visai agresīvs, uzbrūkošs un ar tādu nostāju - vai mēs nokaunētos par to, ka vispār esam un dzīvojam, ka mums ir kaut kādi mērķi un centieni. It kā mums būtu jāaizstāvas par to, kas mēs esam. Angļu valodā ir izteiciens, kas saka: "Atbildiet ar "jā" vai "nē": vai esat pārstājis sist savu sievu?" Ja esat pārstājis, tad atzīstieties, ka agrāk viņu sitāt un tagad esat pārstājis, tas nozīmē, ja neesat pārstājis, tad turpināt to darīt. Atbildi kā gribi - vienmēr tu būsi atstāts nožēlojamā situācijā. Kā tādos apstākļos sevi aizstāvēt un nostādīt? Tas, varētu teikt, bija subjektīvais noskaņojums, par kuru sociologi ar laiku varētu pārinteresēties. Ne jau tas viss notika netīšām, tur bija, iespējams, mums nedraudzīgu politisku spēku aktivitātes, kontakti ar žurnālistiem, un tas būtu zinātniskiem pētījumiem pats par sevi interesants.

Bija arī objektīvā situācija un objektīvi izvērtējumi. Prezidenta Gunta Ulmaņa laikā valsts bija uzņēmusies ārpolitisko kursu uz ES un supranacionālām struktūrām. 1999. gada vasaras pirmajās dienās, kad es stājos amatā, jautājums bija par to, vai Latvija 1999.gada decembrī paredzamajā Helsinku galotņu tikšanās reizē, kur Somijas prezidentūras noslēgumā bija paredzēts Eiropas paplašināšanās nākamais solis, tiks uzaicināta kā topošā dalībvalsts, ar kuru sākt iestāšanās sarunas, vai, kā pirms 2 gadiem, tā vienkārši tiks atstāta aiz durvīm. Jūs atceraties, ka pirms 2 gadiem Igaunija tika uzaicināta uzsākt sarunas un vairākas citas valstis tai līdz, bet Latvija un Lietuva nebija to skaitā. Kamdēļ nebija to skaitā? Tamdēļ, ka tika mērītas, izvērtētas un atzītas par nepietiekami gatavām. Tajā brīdī vēl bija liela jautājuma zīme, vai vispār būtu vērts aicināt Latviju uzsākt sarunas, vai vispār ir vērts ar to runāt – tas bija tas jautājums.

Stājoties amatā, man bija precīzi 3 dienas laika, kurās izlemt, ko darīt ar Saeimas vairākuma tikko pieņemtajiem grozījumiem Valsts valodas likumā, par kuriem bija saņemti nopietni iebildumi no EDSO augstā komisāra minoritāšu jautājumos, no EP puses, ka tie neatbilst demokrātiskajiem standartiem. Jūs varbūt atcerēsities, ka Latvijas nacionālie spēki uzskatīja, ka tā ir viņu pēdējā cīņa un izdevība aizstāvēt latviešu valodu, citādi viņai būšot vispār gals klāt. Pils priekšā piketēja un skaļi klaigāja PCTVL un tur sastāvošo partiju pārstāvji, kas teica: ja prezidente atgriezīs šo likumu, tad tā būs uzvara opozīcijas spēkiem. Prezidente saņēma draudu vēstules no nacionālistiskiem ļaudīm, kas izteica nopietnus draudus, ja prezidente nodotu, kā viņi uzskatīja, latviešu tautas intereses, prasot jebkādas izmaiņas šajā likumā, ko prezidente arī darīja. Bija jākonsultējas ļoti īsā laikā, un pateicība visiem, kas piedalījās šajā konsultācijas procesā, lai formulētu, kādi tad ir tie

iebildumi pret likuma grozījumiem, kādi būtu tie punkti, kuros kaut kas būtu jāmaina, un kas būtu tie būtiskākie elementi, par kuriem mums jācinās līdz galam, lai aizstāvētu latviešu valodas kā valsts valodas statusu un tiesības uz attīstību un izdzīvošanu, Tas bija ļoti īss laiks, un vienalga, lai kurā virzienā tiktu pieņemts lēmums, būtu daļa tautas, kas būtu neapmierināta.

Lēmums šeit bija jāpieņem, un tā ir viena ilustrācija prezidentam darbam, no Latvijas valsts ilgtermiņa principiem, kas saskanēja ar Latvijas valsts iepriekšējos parlamentos un valdībā formulēto mērķi - Latvijai iestāties ES un NATO, atbilst starptautiskām normām, bet tajā pašā laikā, protams, darīt visu iespējamo lai aizstāvētu savas tautas, savas valodas un savas valsts intereses. Tas ir tas ceļš, kas jāstaigā un ir bijis jāizvēlas - kas valstij ir nepieciešams ilgtermiņa perspektīvā. Paldies Dievam, tas bija iespējams, Saeima bija pretimnākoša, sadarbojās, likuma grozījumus izdarīja, likums izgāja cauri visai izvērtēšanai un tika atzīts starptautiskā līmenī.

1999.gada 10.decembrī Latvija tika uzaicināta sākt sarunas ar ES, un kā jūs ļoti labi zināt, ne tikvien veiksmīgi virzījās uz priekšu, bet drīz vien panāca savus kaimiņus igauņus, kas sarunas bija sākuši agrāk, un ne tikai tehniski viena saruna pēc otras tika slēgta, bet es jums varu apliecināt, ka Latvija nekur nav nodevusi savas intereses, Latvija ir iespēju robežās panākusi pārejas periodus, kur tas ir bijis iespējams. Par to pateicība Ķestera kungam un visiem sarunās ar ES iesaistītajiem - visām ministrijām, kas piedalījās Latvijas pozīciju izstrādē, visām darba grupām. Latvija ir panākusi 22 pārejas periodus, tajā pašā laikā, protams, apsoluties veikt reformas noteiktajos laika periodos. Latvija ir pierādījusi to, ka tā ļoti īsā laikā ir spējīga virzīties uz priekšu, un īsā laika periodā daudzas lietas ir mainījušās. To es konstatēju arī ārzemju presē un ārzemju attieksmē pret to, kāda šodien ir Latvijas valsts. Te vēlētos arī, jāsaka, sev pieprasīt daļu no nopelniem, kas, protams, ir visas valsts un visu Latvijas iedzīvotāju nopelns.

Attieksme ir mainījusies salīdzinājumā ar to, kas ir Latvija, stājoties amatā, un tā Latvija, ko es prezentēju ārvalstīs. Tā nebija Latvija, kas būtu kā tāda aizsauta pīle ar spārnu, kas velkas pa zemi blakus kaimiņam Igaunijā, kas tolaik tika dēvēta par Baltijas tīģeri, kas ir veikusi ceļu, kas tik daudz ir sasniegusi, kas visas reformas ir veikusi, bet Latvija it kā neveiksmīga, gaudeni velkas Igaunijai nopakaļ.

Šeit varētu pāriet arī uz otro jautājumu, kas bija jautājums par NATO paplašināšanos un par eventuālo Latvijas un Baltijas valstu kopumā iekļaušanu šajā aliansē. 1999.gada vasarā ļoti aktīvas vēl bija debates, vai vispār NATO ir jāpaplašinās, vai tas ir vajadzīgs, ja 3 Centrāleiropas valstis jau ir iekļautas, un ar to jau pilnīgi pietiek. Par Baltijas valstīm bija visenerģiskākie iebildumi, un, protams, atkal Latvijai ne visai draudzīgi spēki aktīvi profilējās gan uz tā saucamajiem domas veidotājiem, gan citās zemēs. Man žurnālisti ir prasījuši: "Kā jūs, latvieši, uzdrošināties izteikt tādu vēlmi iestāties NATO aliansē, ja esat agrākā PSRS republika un dzīvojat Krievijai kaimiņos. Krievija par to nav un nebūs priecīga, viņi to ir skaidri pateikuši." Man viņiem bija jāprasa: "Kā tad jūs uzskatāt, vai Tas Kungs latviešu tautu ir uzlicis tikai ar vienu mērķi un vienu nolūku uz zemes, lai izpatiktu Krievijai, lai darītu to, kas darīs tai prieku? Varbūt tai pašai būtu jāuzņemas atbildība par to, lai justos priecīga un apmierināta, izšķirties pašai par savu likteni, izlemt par to, kādā aliansē tā vēlas iesaistīties.

Te nu man jāsaka, ka jau 2000.gadā tiekoties ar prezidentu Putinu, mēs nonācām pie šīs skaidrības, kas no prezidenta Putina tekstuāli žurnālistiem tika atkārtots, ka formāli Krievija atzīst jebkuras valsts tiesības iesaistīties jebkurā aizsardzības aliansē, jo to, protams, garantē starptautiski līgumi, kurus Krievija arī ir parakstījusi. Kaut arī tīri formāli nekāda pamatojuma nebija, neformāli bija pavisam cits stāsts un politiskās aktivitātes, protams, ir atkal vēl cits stāsts.

Bija arī vesela rinda pārmetumu, kas Latvijai tika adresēti, un tie jautājumi skāra vairākus tematus. Pirmkārt, vai Latvijā ir uzticama demokrātija, vai tiešām te valda demokrātiskas partijas jeb vai šīs partijas ir pakļautas, teiksim, kādai oligarhu ietekmei,

vai mums ir neatkarīgs un tiesisks parlaments jeb vai mūsu parlamentārieši eventuāli ir pērkami. Vai tauta ir spējīga un pietiekami drosmīga, lai pieņemtu nepopulārus, bet starptautiskiem standartiem atbilstošus lēmumus, varēs iekļauties lielākās tautu saimēs un aliansēs? Tāds pats jautājums bija par mūsu dzīvotspēju ekonomiskā ziņā un arī jautājumi par holokaustu. ASV, un daudzi no jums sapratīs un zinās to, šis jautājums ir it īpaši jūtīgs. Eiropas, arī Austrumeiropas valstis tika ierautas holokaustā, tajās gāja bojā šausmalīgs skaits ebreju Otrā pasaules kara laikā, vācu okupācijas laikā. Jautājums sekoja - kā šīs valstis attiecas pret šo notikumu, kādā veidā tās formulē un atceras to, vai piemin šos upuri, vai šie notikumi tiek iekļauti skolu mācību grāmatās, vai tie pastāv un ir izprasti publikā un vai ir piemiņas zīmes un atgādinājumi par šiem notikumiem, vai ir apņemšanās un izpratne par to, ka šādi notikumi nekad nedrīkst atkārtoties, ka mums ir jādomā par to, lai tie neatkārtotos.

Tas bija viens no jautājumiem un, protams, vēl vesela virkne citu. Tajā skaitā tas, vai Latvija ar visām savām sociālām un ekonomiskām grūtībām būs spējīga pati ieguldīt savā drošībā to minimumu, kas nepieciešams, lai tā varētu kļūt par nozīmīgu, respektablu, līdzvērtīgu, cienījamu alianses locekli, lai tā nebūtu citiem par nastu vienkārši kā lieks svars, kas citiem būtu jānes uz pleciem. Arī Latvijas aizsardzības prasības militārā plāksnē toreiz bija aktuālas. Vai šo teritorija, kas toreiz bija Baltijas jūras Austrumu krasts, kas, militāri domājot, ir pārsimts kilometru, ir iespējams aizstāvēt, ja notiek invāzija, vai no drošības viedokļa tai vispār ir iespējams garantēt drošību, vai šī valsts ir īpaši apdraudēta un tās apdraudētība pēc 5.paragrāfa NATO valstu nolīgumā varētu kļūt par liela konflikta cēloni visai aliansei, ja tā tiktu pievienota utt. Vai šīs valsts iedzīvotājiem, kā vairāki Amerikas kongresmeņi un senatori prasīja, ir tādas pašas vērtības kā mums, vai viņi ir tādi paši cilvēki, vai es varētu lūgt saviem iedzīvotājiem savus bērnus, dēlus un meitas, ja jūs vajadzēs aizstāvēt kādu dienu, sūtīt Latviju aizstāvēt un zaudēt savu dzīvību tādēļ, ka viņus aizstāvēt ir tas pats, kas aizstāvēt mūs un mūsu vērtības. Vai mēs piederam vienam un tam pašam vērtību laukam, vērtību aliansei, kas ir par zināmiem demokrātijas, taisnības, cilvēktiesību principiem. Tas bija 1999.gadā.

Laika gaitā, kā zināt, Latvijas situācija ar NATO ir dramatiski uzlabojusies. 2002.gada novembrī, Prāgas NATO galotņu sanāksmē, 7 kandidātvalstis tika uzaicinātas, daudzi, kas tur bija klāt, raudāja aizkustinājuma asaras, arī NATO paplašināšanas atbalstītāji, kas daudz pie šī procesa strādāja un kas zināja, cik grūti bija izcīnīt šo lēmumu. Es redzēju, cik viņi bija aizkustināti, jo cīņa patiesi nebija viegla. Tas bija vēsturisks pagrieziena punkts, un tas ir garantējis, ka Latvijai vairs nebūs jābaidās par savu nākotni, par kaut kādu okupāciju un sevis pakļaušanu ne militārā, ne drošības nozīmē. Protams, terorisms un dažādi modernie apdraudējumi pastāv, tie pieder pie mūsu nākotnes izaicinājumiem un uzdevumiem.

Atgriezīsimies pie ES un tās prasībām. Latvija, kā jau teicu, apmierināja visas prasības, pēdējos mēnešos panāca, ka neizdevīgās kvotas lauksaimniekiem, kas tika piedāvātas, tika paaugstinātas līdz 60%. Šeit bez liekulīgas pazemības varu teikt, ka aktīvi piedalījies lobēšanas procesā gan pie komisāra Prodi un Ferhoigena, gan pārliecinot Francijas prezidentu Širaku par izpratni Latvijas situācijā, un Širaka kungs nodeva rīkojumu Francijas delegācijai atbalstīt Latviju šajā kvotu jautājumā. Tās bija sarunas, sava veida cīņas, kas sagaida Latviju arī nākotnē.

Es gribētu atgādināt visiem, kas šeit ir klāt, ka Jūs, jauniešus, sagaida šī nākotne, kurā, es ceru, Latvija kā dalībvalsts pilnvērtīgi iesaistīsies. Bet Eiropas kontinentā jau vien būs tik un tā, no tā neaizbēgt. Vienādi, vai citādi ar to kaut kādās struktūrās būs jāsadarbojas. Jūs sagaida šī nākotne ar izaicinājumiem, ar prasībām. Kādas būs šīs prasības? Mums jāspēj, vispirms, objektīvi izvērtēt, kādas būs šīs prasības un ko tās mums objektīvi nozīmē. Lai to darītu, nepieciešamas analītiskas spējas, novērošanas spējas, un tās ir tādas spējas, ko, protams, sniedz laba izglītība.

Tādēļ nākotnē, lai Latvija varētu pilnvērtīgi attīstīties un būt konkurētspējīga ES, kur tai būtu daudz izdevīgāki priekšnoteikumi, jeb kaut vai ārpus tās, tik un tā mums neizbēgt no tā, ka Latvijas iedzīvotājiem būs jābūt augsti izglītotiem, konkurētspējīgiem pašiem par sevi, galvenokārt spējīgiem pielāgoties esošajai situācijai, nemitīgi izvērtēt to, kas ir citu intereses, kas ir starptautiskās prasības un mūsu nepieciešamība sadarboties ar citiem, bet arī – kur mēs stāvam, kas ir mūsu stiprās un vājās puses. Vairāk par visu, kas mums dažkārt iztrūkst, izprast un skaidri formulēt to, kur mēs vēlamies būt.

Manas prezidentūras laikā, ja būtu jāizvirza viens temats, ko atkal un atkal saku sarunās ar iedzīvotājiem – ir saprast, ko viņš pats vēlas sasniegt. Ja mēs paši nemākam izanalizēt to, ko mēs vēlamies panākt, tad tikai varam akli virzīties uz priekšu kā vēja pūstas lapas, bet nevaram savu nākotni mērķtiecīgi veidot un virzīties uz kādu noteiktu mērķi. Mums ir jābūt skaidrībā, kas ir mūsu mērķi abstraktā nozīmē un praktiskās manifestācijās – kāda ir stratēģija, taktika, darāmie soļi. Analītiskās spējas, sintētiskās spējas, iztēles spējas ir tās, kas mums nepieciešamas.

Šo mērķu formulēšanā mums jābūt arī skaidrībā par vērtībām kā pasaulē, tā arī sevis paša vērtībām. Ne pa velti sarunās ar organizācijām, amatpersonām, kas mūs tik kritiski izvērtēja, es uzsvēru šo momentu par to, kādas ir mūsu vērtības. Apvienojoties kādā nāciju saimē, ir nepieciešams būt līdzīgām vērtībām. Ja nav šīs fundamentālās izpratnes par to, kas ir vērtība – cilvēka vērtība, dzīvības vērtība -, arī personība kā pašvērtība, valoda kā pašvērtība, bērns un sievietes tiesības utt. Ja to mums nav, tad mēs esam dezorientēti, mēs nonākam haosā, mēs nonākam anomijā, un sabiedrība nonāk noziedzības varā, rodas tiesiskais un filozofiskais nihilisms, nicināšana pret valsti un tās institūcijām, amatpersonām, rodas psiholoģiski depresīva afekta situācija. Un es nerunāju par klīnisko depresiju, kas, protams, ir nopietni ārstējama slimība, bet es runāju par depresīvu noskaņu, kas dažkārt valda sabiedrībā.

Gribētu vērst uzmanību uz manis kā psihologa secinājumu, ka latviešu tautai ir šāds psiholoģiskais izaicinājums daļēji pagātnes mantojumā un nākotnes izaicinājumā. Tā ir mūsu pašu spēja skatīties uz sevi, uz citiem, uz pasauli vai nu ar pašapziņu, priecīgu prātu un optimismu, vai ar šaubām, bailēm un aizdomām gan pašiem par sevi, gan par citiem, viņu nolūkiem un nākotnes izredzēm. Vienkāršojot varētu teikt, ka no vienas puses ir pesimistiskās tendences, bet no otras –optimistiskās, veselīgas enerģijas tendences. Tāpat ir ar aizdomību, kas radusies, ņemot vērā latviešu tautas pagātņi, sūro mantojumu, kad daudz sliktā ir pieredzēts, un šodienas grūtības. Nevar dzīvot tikai nomācošā noskaņā un aizdomās uz citiem – ir jāspēj radīt sevī, citos, pasaulē prieka, optimisma un pozitīvā zīmes. Nevajag skatīties uz pasauli visu laiku it kā ar aizmiglotām brillēm, kad viss rādās tumšākās krāsā, nekā tam vajadzētu būt. Es nerunāju par tautas folkloras mantojumu – lai arī tur ir daudz dziesmu par bāreņiem un sērdieņiem, tur ir arī daudz priecīgu dziesmu ar izteiktu optimismu, spēju saskatīt pasaules skaistumu. 19.gadsimtā, kad latvieši sāka plūst uz pilsētām, urbanizējās, ieguva izglītību, sāka apgūt smalkās manieres, nonāca kontaktā ar vācu vidussšķiras kultūru, viņi mēģināja kļūt smalki, sāka aizmirst tautas dziesmas, sāka dziedāt ziņģes par bālo greifeni, par Antonio mazo bārenīti un daudzas citas vēlā romantisma noskaņās. Radās tāda modes lieta, ka nav smalki priecāties ne par sevi, ne par citiem, bet ir smalki būt romantiski bālam, ciest no tuberkulozes, žēloties un sūroties par savu grūto likteni.

Tas, protams, ir kā romantisma karikatūra, kam tomēr varētu būt kādi zināmi atspulgi šodien. Ja jūs paraugāties *apriņdās* - tur varētu būt sava zināma pārākuma, intelektuālās pazīmes parādība, ka naivi ir priecāties par kaut ko, kas būtu prieka vērts, jo to dara tikai vienkāršie ļautiņi, politikāņi, bet smalki ļaudis, gudri ļaudis jau vis neies būt apmānīti un naivi neies priecāties.

Es aicinātu jebkuru pārļapot mūsu tautas mantojumu – vai nu tās būtu pasakas vai dainas – tur ir bērnišķīgs un varbūt mazliet naivs optimisms, kas tomēr ir ļoti veselīgs, kas palīdzēja ļaudīm izdzīvot grūtos laikos.

Ko es varētu noslēgumā vēlēt latviešu tautai, studentam, valstij? Es vēlētos, lai mēs katrs Latvijas iedzīvotājs izjustu, īpaši jaunie cilvēki, to unikālo sūtību, kas viņiem ir dota un tās unikālās iespējas, ko šī brīža vēsture viņiem paver. Salīdziniet savu likteni ar savu vecvecāku, senču likteni pirms vairākiem gadsimtiem, palasiet vēsturi par to, ko pārdzīvoja Jūsu vecāki, Sibīrijā, senāk - klaušu laikos. Mums ir šobrīd apbrīnojamas privilēģijas, par ko varam būt savam liktenim pateicīgi.

Mums ir iespējas sasniegt visu, ko vēlamies, mums ir jātic pašiem sev, savām spējām. Es saskatu Latvijas nākotni tieši savos cilvēkos un viņu spējās, izdomā, fantāzijā, radošās spējās un gatavībā jebkurā jautājumā jebkuram pasaulē stāties blakus. Ne jau mēs būtu kā varde, kas, piepūtusies, vēlas pārvērsties par vērsi, jeb ods par ziloni. Bet ar saprotamu izpratni par to, kas mēs esam, ar izpratni, par to, kas mūs ierobežo kā mazu tautu tur, kur tā atrodas. Bet kā cilvēkiem mums ierobežojumu nav, mums ir milzīgs potenciāls, mēs ārkārtīgi daudz varam sasniegt.

ES mums varbūt uzliks slogus, standartus mūsu ražotājiem, bet ir jāsaprot, ka tajā pašā laikā ražotāji varēs pārdot savas preces visā šajā plašajā tirgū, kas tālu pārsniedz to, ko Latvija spēj dot. Visā ir savi plusi un mīnusi, mūsu uzdevums būs izskaitļot šo algebru, un tā rezultātus, kas mums kā cilvēkiem, sabiedrībai, valstij atļaus progresēt, iet soli pa solim uz priekšu un sasniegt agrāk vai vēlāk to, ko mēs vēlētos redzēt. Es esmu pārliecināta, ka nākotnes Latvija būs par paraugu citiem. Tā nebūs valsts, uz kuru rādīt ar pirkstu ārvalstu žurnālistiem, tā nebūs vairs valsts, kuru dažādā veidā nosodīt, kā to darīja bēdīgi slavenais Holanders ar savu filmu. Tieši otrādi – es saredzu Latviju kā valsti, uz kuru brauks skatīties, ņemt piemēru un mācīties, kā lietas darīt. Es saredzu Latviju kā valsti, kas savu gadu simtos krāto pieredzi un kultūru, savus tautas pārdzīvojumus un ciešanas pārkausēs, radīs tādus elementus Eiropas kopējām vērtībām, kādi citur nav atrodamī. Es saderu, ka latvieši mācēs tos citiem parādīt, esmu gatava saderēt, ka mēs nāksim ar vērtīgu pienesumu kopējai Eiropas saimei, Eiropas kultūrai. Tāda ir mana pārliecība, un katrā ziņā jums katram šajā auditorijā es vēlu piepildīt savus sapņus. Tad mēs visi kopā varēsim piepildīt tos sapņus, kas mums ir par mūsu tēvzemi Latviju!